

ETICA – *more geometrico?*

Adrian Rezuş

T_EX_T

équivalences

arguments

2.2003

EDITION: ADRIAN REZUŞ & SORIN VIERU (eds.)

© 2003 ARGUMENTS [L^AT_EX₂_ε-EDITION]

© 1975–2003 ADRIAN REZUŞ (Nijmegen, The Netherlands) [TEXT]

© 2003 SALVADOR DALÍ ESTATE [LOGO Salvador Dali: *Centaure*]

© 2003 ÉQUIVALENCES [PDFL^AT_EX – HYPERSCREEN]

THIS ELECTRONIC EDITION IS A **non-profit** PUBLICATION

PRODUCED BY PDF_TE_X 1.4.H &

CREATED BY L^AT_EX₂_ε with HYPERREF & HYPERSCREEN

PDF_TE_X1.4.H © 2001 HÀN THẾ THÀNH

L^AT_EX₂_ε © 1993–2001 THE L^AT_EX₃ PROJECT TEAM *et al.*

HYPERREF © 1995–2001 SEBASTIAN RAHTZ

HYPERSCREEN © 2001–2002 ADRIAN REZUŞ [based on PDFSCREEN]

PDFSCREEN © 1999–2001 C. V. RADHAKRISHNAN

TYPESET BY BABEL [GREEK_TE_X] in *Kerkis* [Adobe TYPE 1]

Kerkis © 2002 Department of Mathematics, University of the Ægæan

PRINTED IN THE NETHERLANDS – 12TH NOVEMBER 2003

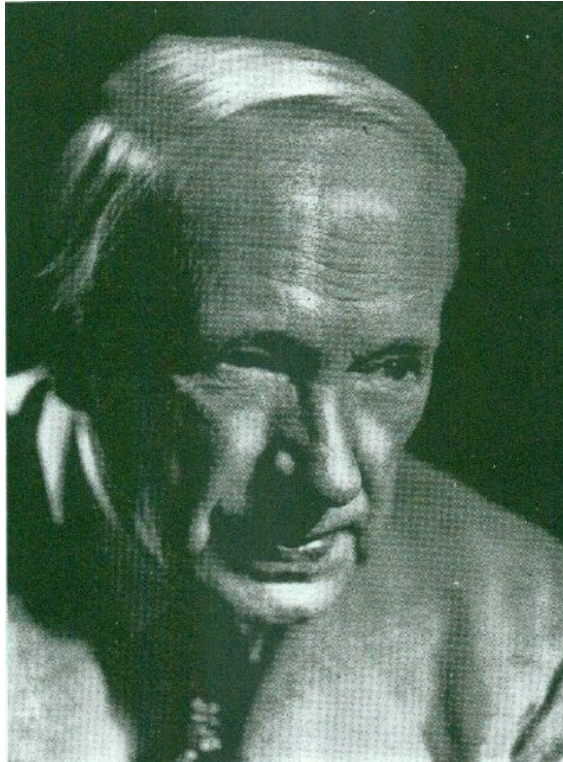
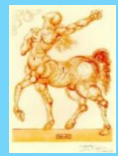

Adrian Rezuș

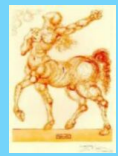
UN PUNCT DE VEDERE LOGIC

asupra obiectului eticii

București
1975

1: G. E. Moore (cca 1952)

Etica – *more geometrico?*

Liubei M., *in memoriam*

Cuvînt înainte

Scris – și publicat! – cu aproape treizeci de ani în urmă¹, textul care urmează nu pare a fi, la prima vedere, altceva decît o mostră de banale *juvenilia philosophica*², presărate cu un dram-două de superbie conceptuală și alte trei-patru de teribilism conjunctural-empiric – vîrsta! –, vorbiri dintr-acëlea pe care le poți înjgheba într-o jumătate de oră – cel mult un ceas, rotund – la 20 și ceva de ani, mai ales dacă ți-o cere – și asta deja de-o vreme –, «șefa» (de departament, secție, sector sau ce va fi fost), o conceptualistă în materie – materia se chema «etică filosofică», pe-atunci –, expertă, *justement*, într-ale *meta-eticii contemporane*: G. E. Moore îndeosebi.

De text am dat din întâmplare, căutînd cu totul altele prin arhive: am re-găsit tot grupajul publicat în '75 și l-am recitit – inevitabila nostalgie inclusă în sub-text – în întregime.

Fusese inițial o discuție în mai mulți – mai mult sau mai puțin informală, – despre «obiectul» *eticii*. Există [și] așa ceva? Și dacă da – se pare că așa aflare-în-treabă e deja afacere veche, două milenii, cel puțin! –, cum putem *conceptualiza* în mod credibil «materia» – *the subject matter*? Măcar pentru colegile noastre [/ colegii noștri] de la științe zise *hard*, dacă nu și pentru

¹ *Revista de filozofie* (București), tomul xxii, nr. 1, 1975, p. 38–41; manuscrisul datează, probabil, din toamna lui 1974. (Singular, în felul lui – în trecut fie vorba –, fiindcă acesta este, de fapt, și *unicul* text publicat de autor în România; cel puțin înainte de AD 1990.)

² Cititoarea sau cititorul – post-modern(ă) – versat(ă) întru de-construcție de sub-înțelesuri și alte inefabile cu context – căci toate țin de... *pragmatică* [și] în ziua de astăzi –, poate lesne detecta atît naivitatea [conceptuală a] autorului cît și caracterul aparent subversiv al «demersului» domniei-sale.

mai scepticele noastre prietene [/-cii noștri etc.] cu *Écoles Polytechniques* «la bază». Ideea de a publica așa taclale *en guise de* «dezbateri» sau, cu un termen deja la modă: «masă rotundă», fusese, bănuiesc, a Liubei Miroș; ca «șefă» de județ [filosofic] la un Institut de filosofie de-al Academiei, dumnea-ei avea de justificat, desigur, și «activități». Și cum *etica* în România, AD 1975, nu putea fi - *in print* - altfel decât «marxistă», redacția revistei însărcinate cu propaganda «activităților» [filosofice etc.] - vecină de palier în aceeași vilă la Șosea - s-a trezit, într-o bună-[oare?]-zi, cu [încă] o *Dezbatere* de publicat³. (De fapt, «dezbateri» nu arată de loc a dezbateri - schimb de idei -, aduce, mai degrabă, à colecție de monologuri dispartate.)

Retrospectiv, mi se pare nu doar amuzant, ci și memorabil (EPOCHÈ-*machend*, cumva, date fiind scenariul punctual - «ambianța teoretică» -, și actorii teoretizanți aflători în discuție) *contextul* pseudo-dezbaterii, mai mult decât *textul* ei: pricepuții de drept în materie de la Institut discutau, de fapt, despre [faptul] dacă merită sau nu să mai stea de vorbă [teoretic etc.] despre «obiectul» deja în discuție! Ca wittgensteinian deja resemnat de-o vreme («despre ceea ce nu se poate vorbi, [cu sens, teoretic etc.] - cele etice, de pildă -, oricum, nu are rost să mai stai la taifas cu lumea, mai ales prin reviste academice ș.a.m.d.)) m-a surprins - mărturisesc - *optimismul epistemologic* al junelui de 25 de ani, doctorand în logică simbolică (logici «intensionale») și recent admirator al lui Richard Montague.

De un optimism și mai radical - deși nejuvenil - părea a da dovadă și Petru

³DEZBATERE: *Obiectul eticii marxiste*, în *Revista de filozofie* (București), tomul xxii, nr. 1, 1975, p. 27-44.

Creția, cealaltă «oaie neagră» a trupei etico-filosofice de la Institut⁴. Petru Creția va fi ținut - într-adevăr - la cele spuse *en privé* și *in print*⁵ în 1974-1975, fiindcă, șase ani mai târziu, și-a republicat textul - chiar fără de ghilimele la «obiect» - într-o antologie de autor⁶. De altfel, Petru Creția pare a fi și unicul în configurația aceea academic-trecătoare - cu excepția, Liubomirei Miroș, desigur - care a rămas, pînă la capăt, *fidel* tematicii *dezbatute* în acei ani, 1972-1975, transformînd-o într-o *afacere personală*: ceva între el însuși și Kant, KpV, cumva.⁷

Și amîndoi - atît Liuba⁸, cît și Petru - par a-mi spune, *de dincolo*, altceva decît țineam eu însumi să le spun, acum aproape treizeci de ani: cum că nu poți *întemeia* reflecția etică decît pe un *alt* «esprit de finesse», unul superior structurat; căci *etica* e o «știință» *de alt fel*.

Liubomira Miroș - Liuba: instigatoarea *de facto* a acestor preocupări în ambele cazuri - s-a stins din viață, neștiută de prietene / prieteni, la sfîrșitul primăverii

⁴*Mis-match* de inserție profesională și nu numai: de inserție în lume, mai degrabă. - Căci ce căutau un elenist deja împlinit și / sau un viitor / probabil / eventual logician într-un departament de etică al Academiei?

⁵DEZBATERE, loc. cit, p. 31-34.

⁶*Obiectul eticii*, în: PETRU CREȚIA *Epos și logos*, VII, Editura Univers, București 1981, p. 229-235.

⁷Cf., de pildă, *50 de gînduri despre bine și rău în sfera moralității*, în: op. cit., p. 236-240; *Contingența în cadrul unei analitici a modalităților*, ibid., p. 240-260 și seria de eseuri «morale», publicate cu douăzeci de ani mai târziu, în: *Luminile și umbrele sufletului*, Editura Univers Enciclopedic, București 1995, acestea din urmă re-editate, nu demult, de către OFELIA CREȚIA: *Eseuri morale*, Editura Muzeului Literaturii Române, București 2000 [Biblioteca *Manuscriptum*].

⁸DEZBATERE, loc. cit, p. 29-31, etc.

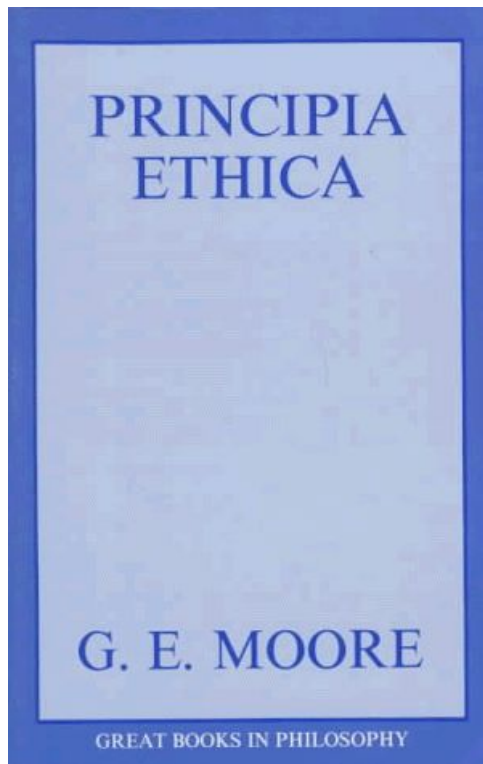

trecute; vestea am aflat-o abia după două luni, de la un prieten comun.⁹

Am găsit potrivit să îi restitui gândurile de *atunci*, ca o dovadă de prietenie și neuitare.

Nijmegen, septembrie–noiembrie 2003

⁹[București: miercuri, 31 iulie, 2002 - [...] Liuba [...], nu știu dacă ți-am scris acum vreo două luni [...] săraca de ea nu mai trăiește: a fost călcată de un camion - pe trecere de pietoni -; a fost internată la spital și s-a chinuit singură vreo două săptămîni, fără ca nimeni dintre colegi / colege sau vecini / vecine să știe despre asta, zile întregi la rînd; [...]. Acuma odihnește lîngă mama ei [...]. Uite așa! [...]

2: *ανάγκη στήναι*

«Obiectul» eticii – un punct de vedere logic (1975)⁰

Comparînd statutul logic al *teoriei etice*, în diversele ei formulări posibile, cu situația în care se află astăzi orice *altă* teorie științifică elaborată, fie ea «știință exactă» sau teorie «testabilă empiric», descoperim o stare de lucruri paradoxală, permanentizată de-a lungul întregii istorii – de altfel deosebit de bogate și arborescent ramificate – a acestei *sui generis* discipline.

Deși se bucură de o tradiție multimilenară, preocuparea de a teoretiza «faptul moral» («obiectul» oricărei teorii etice) pare a fi și astăzi o întreprindere *sistematic ambiguă* și una din cele mai *vitregite* – din punct de vedere logic și epistemologic – tentative de construcție teoretică.

Unul din aspectele acestei ambiguități – și nu unul dintre cele mai puțin importante – îl găsim la nivelul *limbajului* utilizat, atît în morală cît și în teoria «faptului moral». Departe de a avea avantajul unui limbaj univoc interpretabil, teoria etică pare a admite și chiar a cere în mod expres o *altă* utilizare a limbajului natural decît cea proprie unui vorbitor «normal» care ar dispune de o competență lingvistică «naturală» (așa cum este luată ea în considerație de către lingviști, de exemplu). Specificarea acestei *diferențe de utilizare* poate face, desigur, obiectul unei cercetări autonome care și-ar avea locul în limitele pragmaticii (așa cum o înțeleg logicienii și lingviștii, ca, de pildă, Ch. Morris, Y. Bar-Hillel sau Richard Montague) și care ar putea figura, ca investigație prealabilă și absolut necesară, printre «prolegomenele» oricărei teorii etice. Atîta timp cît o astfel de investigație rămîne doar la nivelul unui deziderat, teoria etică este privată de *conștiința diferenței sale*

⁰Revista de filosofie (București), 22, 1, p. 38-41.

epistemologice față de alte teorii, de conștiința propriilor sale demersuri în sfera «obiectului» ei.

O altă dificultate «structurală» a teoriei etice (care, de altfel, o implică pe prima) rezultă din caracterul sistematic ambiguu al «obiectului» în limitele căruia se desfășoară investigația etică sau, într-o formulare echivalentă, din imposibilitatea delimitării univoce a «punctului de vedere» (specific) - etic - față de «puncte de vedere» (înrudite sau nu) care definesc orice altă «știință umană».

Dacă stabilim, printr-o decizie teoretică, funcționând ca primă aproximare, că «universul faptelor» (posibil de luat în considerare în cadrul oricărei teorii) este totuna cu universul naturii și al libertății (umane), indiferent de articularea teoretică ulterioară a acestor două componente, atunci dificultatea sus-amintită admite o formulare suficient de riguroasă pentru a caracteriza statutul logic al teoriei etice și a schița chiar o soluție în vederea eliminării ei.

Pentru explicitarea celor de mai sus vom presupune în continuare că dispunem de un *limbaj pragmatic* (în accepția lui R. Montague și a colaboratorilor săi de la UCLA și Stanford)¹ adecvat reprezentării unei teorii etice. Amintim că un limbaj pragmatic L este un limbaj formal obișnuit, de ordinul II, în care apar, în plus, operatori intensionali, și că orice limbaj natural admite o reprezentare adecvată în L, ca un caz particular².

¹Charles Howard, David Kaplan, Nino Cocchiarella, J. W. Kamp (UCLA), Dana Scott (Princeton și apoi Oxford, Math. Inst.), Dov Murad Gabbay (Jerusalem, Hebrew Univ. și apoi Stanford), Asa Kasher (doctorand al lui Y. Bar-Hillel la Hebrew Univ., Jerusalem; cf. *The logical Status or Indexical Sentences*, «Scientific Report», nr. 9, Applied Logic Branch, HU Jerusalem, May 1970) etc.

²Richard Montague, *Universal Grammar*, în «Theoria», 36, 1970, p. 373-398; *English as a Formal Language*, în *Linguaggi nella società e nella tecnica*, Milano, 1970; *Pragmatics and Intensional*

Urmînd o sugestie terminologică pe care ne-o furnizează logica tradițională (în *Parva logicalia*, sec. XIII și urm.) vom numi *categorematic*e expresiile neafectate de operatori intensionali, deci expresiile care aparțin logicii obișnuite de ordinul I, și *sincategorematic*e toate expresiile în care apare cel puțin un operator intensional (în limbajul natural, de pildă, orice verb intensional, «opac-referențial», ca «știe că», «crede că», «vrea să», «are intenția să», «trebuie să» etc.). Coincidența acestei utilizări a termenilor cu cea clasic-tradițională este, desigur, parțială și alegerea este justificată doar de faptul că o expresie sincategorematică, așa cum o concepem aici, *nu are o semnificație univocă*³ independent de un context pragmatic explicit formulat.

O evaluare (semantică) adecvată a unui asemenea limbaj este efectivă dacă utilizăm «lumele posibile» - tehnică astăzi curentă în semantica logicilor modale - și oferă (produce) cel puțin trei clase de obiecte distincte:

1) cele care realizează expresiile categorematic în lumea reală («actuală», pe care o putem identifica, destul de exact, cu lumea fizică, i.e. «obiectul» fizicii);

2) cele care realizează expresiile categorematic într-o «lume posibilă» (viitorul, de exemplu);

3) cele care realizează expresiile sincategorematic [fie în «lumea actuală» a acțiunii umane, de exemplu, fie într-o «lume posibilă» cum ar fi «sfera libertății

Logic, în, «Synthese» nr. 1-2. 1970, p. 69 et sqq.; *Pragmatics*, în *Contemporary Philosophy - La philosophie contemporaine*, I, Firenze, La Nuova Italia, 1968, p. 102-122. Articolele lui Montague au fost reunite recent (parțial) într-un volum cu titlul *Selected Papers of Richard Montague*, Yale U.P. New Haven, 1973.

³O astfel de expresie are un statut similar cu ceea ce Montague numește «expresie sistematic ambiguă». Cf. *Universal Grammar* loc. cit. p. 378.

(umane)» sau o lume imaginară].

Convenim să numim *categorematic* obiectele din clasa (1) și *sincategorematic* obiectele din clasele (2) și (3). Conform definiției de mai sus a expresiilor care descriu obiecte din clasele (2) și (3), un *obiect sincategorematic nu este univoc determinat decât în cadrul unui context pragmatic*, sau, altfel spus, *nu există independent (și tel qu'il est) de contextul pragmatic în care apare*.

«Obiectul» unei teorii etice este constituit dintr-un subansamblu de obiecte sincategorematic, articulate într-o presupusă structură (ipoteza «existenței» într-un sens oarecare a ceea ce s-ar putea numi «lege morală»), oricât de greu de definit ar putea apărea aceasta din urmă. Reprezentarea algebrică a acestei situații este imediată, dacă avem în vedere că «articulațiile» posibile ale obiectelor sincategorematic (ipoteza că «lumea posibilă» care le conține are o ordine intrinsecă, are o «lege», este «autonomă» etc.) sînt principial reductibile la operații algebrice, predicate și, eventual, relații intensionale.

Demersul deschis aici constituie soluția pe care o propunem pentru a rezolva cea de-a doua dificultate (ambiguitatea sistematică a «obiectului» eticii) despre care vorbeam mai sus. Ea este și o rezolvare a primului impas, întrucît presupune o *pragmatică elaborată, adecvată «obiectului» eticii*. Fără îndoială însă că schița de mai sus, chiar efectiv realizată (ca logică intensională restrînsă la «obiectul eticii», i.e. la «faptele morale»), nu constituie încă o rezolvare efectivă a problemei adecvării unei astfel de teorii la o clasă *dată* de fapte, problemă rezolvabilă printr-o investigație empirică, pe diverse nivele ale acestui «obiect» (istoric, sociologic, psihologic etc.) Sugestiile de aici schițează doar posibilitatea de a defini în mod univoc statutul logic al teoriei etice, în diferența ei specifică, precum și posibilitatea de a reprezenta

formal-teoretic, în cadre lipsite de ambiguitate sistematică, eventualele rezultate relevante ale unei cercetări etice.

Revenind la starea de fapt a teoriei etice (în care se găsește ea astăzi, cu foarte puține excepții) observăm că, în cazul în care ar vrea să fie conștientă de fiecare pas operat în cadrul ei, orice teorie etică ar trebui să admită *evanescența* propriului ei «obiect» în cel puțin unul din următoarele sensuri⁴:

«Obiectul» eticii:

[A] este nedefinit *de facto*;

[B] definiția lui este *posibilă*;

[C] trebuie definit în mod *explicit* printr-un anume tip de cercetare ale cărei condiții sînt *de specificat*;

[D] este indefinisabil *de jure*;

[E] *nu are specific* față de clasa fenomenelor sociale (umane) posibile;

[F] specificul său derivă *doar* din faptul că cercetătorul (sau cei care au și au avut, în decursul timpului, preocupări similare) singularizează o clasă de fenomene psiho-sociale pe care le consideră ca fiind «morale» potrivit unui *criteriu neexplicit, intuitiv*

[G] și [NOTA BENE: în continuare]⁵ *neformulabil* (în vreun sens oarecare);

[H] criteriul de determinare a specificului «moral» al unor fenomene psihosociale

⁴Etichetarea *ad hoc*, [A]–[I], a «sensurilor» este aici menită să funcționeze ca reper în discuția ce urmează [I–VIII] și se suprapune segmentării / enumerării colocviale în «alternative» *ne-exclusive* [parsing cu «și/sau» - *vel* -, resp. «punct-și-virgulă» gramatical-copulativ, în text]: o colecție empirică / prealabilă de moduri în care «se spune» [*dicitur*] *evanescența* [«obiectului»] în «dezbatere». [n.a., noiembrie 2003]

⁵V. nota anterioară. [n.a., noiembrie 2003]

este un *criteriu practic, efectiv, funcționând în limitele cercetării printr-o angajare orientată a cercetătorului* sau

[I] în limitele «*bunului simț*» (a «*simțului comun*»), fiecare individ uman (chiar în ipostaza de subiect epistemic) știind, de fapt, ce are sau nu relevanță etică în acțiunile sale și ale semenilor săi.

Trebuie să observăm că singura alternativă consistentă cu «*etica*» definită mai sus este [A], care formulează metateoretic o stare de fapt în limitele ei.

Admiterea oricărei alternative la [A] îl angajează pe cercetător la un tip original de argumentare care să-i fundamenteze în mod unitar preocupările și să justifice prezența în corpul doctrinei (= teoria etică) a unor elemente disparate pe care și le revendică discipline distincte ce nu pot fi numite «*etică*», nici chiar într-o accepțiune derivată. Acest «*examen al fundamentelor*» pune în discuție de cele mai multe ori, întreaga construcție teoretică sau, cel puțin, părți importante ale ei.

Indiferent de sensul special pe care-l atribuim termenului de «*etică*», este neîndoios faptul că el desemnează un grup de preocupări teoretice care stau într-un anume raport cu alternativele [B] - [I]. Astfel, independent de tipul de «*etică*» pe care-l avem în vedere, este evident că:

I. Acceptarea lui [A] angajează la una din alternativele [B] - [I].

II. Admiterea lui [B] este consistentă cu și angajează la admiterea uneia din alternativele [C], [F], [H] sau [I] și este inconsistentă cu admiterea uneia din alternativele [D], [E] și [G].

III. Dacă [B] și [C] cer o definiție explicită a obiectului eticii, admiterea uneia din alternativele [B] + [F], [B] + [H] sau [B] + [I] se limitează la asertarea existenței unui criteriu *neexplicit* dar «*funcțional*» în definirea lui.

Sensul lui «a defini» în aceste trei cazuri este opus alternativei [B] + [C] și apelează la ceea ce am putea numi aproximativ «esprit de finesse».

IV. Oricum ar funcționa acestea, observăm că alternativa [F] este (logic) consistentă cu fiecare din alternativele [G], [H] și [I].

Întrucât primul caz ([F] + [G]) elimină posibilitatea unei discuții asupra sensului lui «a defini» și nu este consistent cu alternativa [B] + [F] (avută aici în vedere) ne vom opri doar asupra alternativelor [B] + [H] și [B] + [I].

V. Alternativa [B] + [H] este construită paralel cu alternativa [B] + [I], «spiritul de finețe» în discuție avînd ca model «bunul simț», pentru care relevanța etică a actelor umane este un dat intuitiv, practic. Pe baza lui, bunul simț «știe» dacă o acțiune este sau nu etic relevantă, adică poate determina dacă ceva este moral / imoral sau indiferent acestei distincții.

Pentru o astfel de «știință» practică, limitele moralității sînt «riguros definite» în raport cu ceea ce e «dincolo de bine și de rău». Aceasta nu înseamnă decît că «bunul simț» operează în fapt această distincție oricînd și oriunde (este nevoie) și că, mai ales, o poate repeta în orice alt caz particular (i.e. în fapt) posibil.

VI. Altfel spus, pentru oricare situație determinată este asertată existența și posibilitatea luării de atitudine potrivit dihotomiei moral / imoral, existența acestei atitudini fiind considerată *un fapt suficient* pentru delimitarea a ceea ce este etic relevant (a «punctului de vedere etic») de ceea ce este «dincolo» de dihotomia de mai sus.

O astfel de atitudine (teoretică) n-ar face altceva decît să repete *în mod critic* (alternativa [B] + [H]) situația descrisă mai sus ([B] + [I]).

Limbajul acestei alternative este în mod expres (dacă nu chiar programatic, ca

în cazul alternativei [F] + [G]) imprecis, aproximativ și evanescent, făcînd apel mai mult la «evidența» faptelor decît la claritatea și univocitatea termenilor utilizați.

În ceea ce ne privește, nu remarcăm încă în ce poate consta surplusul «critic» adus de o perspectivă teoretică față de cea a «bunului simț», dacă ea nu este o utilizare critică a limbajului moral al «bunului simț» sau dacă nu este o critică a utilizării, în limitele «bunului simț», a termenilor ce pot forma vocabularul unei științe ce s-ar putea numi «etică».

Alternativa [B] + [H] merită, desigur, o discuție mai amănunțită. Ne vom mărgini la cîteva observații provizorii care să justifice creditul scăzut pe care îl acordăm productivității unei asemenea alternative în fundamentarea eticii.

În primul rînd, avantajul «funcționalității» practice în cadrul teoriei etice a «criteriilor» de determinare a «specificului moral» al unei clase de acte umane nu ni se pare a fi aici altceva decît avantajul practic pe care îl are «bunul simț» în actul cotidian de operare a distincției relevant / irelevant etic. Socotim însă evident faptul că «funcționarea practică» a unui comportament individual sau colectiv ce operează *efectiv* anumite distincții este *altceva decît un criteriu teoretic* de specificare a unei clase de fapte și că, chiar și în cazul în care ar avea ceva comun, «cosubstanțial», primul element este insuficient pentru validarea și întemeierea celui de-al doilea.

Căci comportamentul eticianului (ca teoretician) față de «obiectul» disciplinei pe care o reprezintă nu poate fi descris exhaustiv doar prin analogie cu comportamentul «bunului simț» față de acțiunile umane (în calitate de *capax discriminandi*) doar și pentru faptul că acest comportament face parte din însuși «obiectul» disciplinei. Avînd în vedere această situație, o teorie etică fundamentată pe un «espirit de finesse» funcțional și discriminator, după modelul «bunului simț», nu poate

evita circularitatea, aceasta fiind o ocurență sistematică în cadrul disciplinei astfel întemeiate.

VII. În sfârșit, întrucât alternativele [B] + [D], [B] + [E] și [B] + [G] se autocondamnă în mod programatic la tăcere asupra problemei, rămîne să fie examinate doar consecințele alternativei [B] + [C] și posibilele ei soluții.

VIII. Admiterea acestei alternative angajează la specificarea tipului de cercetare (i.e. ce înseamnă «a defini») și a condițiilor ei. Această «specificare» înseamnă, de fapt, afirmarea unui program de operare «more geometrico», apelînd la o analiză riguros logică sau la ceea ce s-ar putea numi aproximativ «esprit de géométrie» și se poate efectua într-unul din următoarele chipuri.

1) Prin explicitarea logică: *per genus proximum et differentiam specificam*, în limitele logicii formale tradiționale.

2) Printr-un demers inductiv, i.e. prin enumerarea exhaustivă a trăsăturilor specifice, necesare și suficiente singularizării unei clase de «fenomene morale»

Aici e necesară asigurarea «cercetării» împotriva recursiei la infinit și explicitarea modului în care ἀνάγκη στήναι (Aristotel *Metaph.*).

3) Printr-o definire contextuală, axiomatică, a tuturor termenilor admiși în corpul de doctrină (teoria etică) și specificarea domeniilor de «obiecte elementare» admise în interpretarea bazei axiomatice (indivizi, proprietăți, acțiuni, relații etc.)

În acest caz este posibilă formalizarea, deci și omisiunea oricărei ambiguități posibile generate de închiderea reflexivă a limbajelor naturale sau de oricare alt factor de devianță semantică prezent în ele.

«Definirea» este aici, de fapt, o operație implicită sau un procedeu abreviativ, «explicitarea» fiind, mai degrabă, explicitare printr-un număr finit de contexte

«paradigmatic» în care pot apărea termenii de definit.

Aceste contexte conțin axiomele «sintetice» ale unui *Limbaaj pragmatic* (în sensul lui R. Montague și Ch. Howard) adecvat reprezentării unei teorii etice, axiome prin care se surprind raporturile («sintetice») posibile ale termenilor din «limbajul moralei» între ei și în comparație cu termenii «descriptivi» (care apar în expresiile categorematic).

Pasul imediat următor în găsirea unei definiții convenabile a «punctului de vedere etic» constă în examinarea adecvării fiecăruia din cele trei moduri de a opera «more geometrico» la conținutul uneia sau alteia din eticile posibile.

Întrucât cele trei posibilități de a defini nu sînt echivalente, putem bănuși că modalitățile în care se raportează ele la unul și același conținut definisabil nu sînt identice.

Oricît de relevante ar fi însă aceste diferențe, cele trei alternative (VIII₁-VI11₃) (deși distincte) sînt versiuni sau ipostaze ale aceluiași demers teoretic, demers care specifică, mai mult sau mai puțin complet, condițiile unui *anume* tip de cercetare. Acesta din urmă *nu poate fi identificat* cu teoria etică pe care o servește, furnizîndu-i o fundamentare unitară și nici *nu este o parte proprie a ei*.

«Investigația» în limitele acestui demers este de altă natură decît oricare alt tip de investigație utilizat de etician în cadrul teoriei etice, *este un alt nivel al teoriei*.

Tipul de investigație prin care se caută și în limitele căruia se dă definiția «obiectului» unei discipline este o investigație metateoretică și coincide, în cazul cînd ia o formă unitară, cu metadisciplina corespunzătoare.

Caracterul metateoretic al acestui tip de investigație nu rezultă, pur și simplu, din faptul că în cadrul ei este vorba despre însăși teoria etică și utilizează un alt nivel

al discursului (limbajului). Acesta este un lucru mai puțin important în cazul unei discipline în care atenția nu se concentrează în principal asupra formei limbajului, deși trebuie avut în vedere, cel puțin și pentru a funcționa ca un criteriu efectiv de distingere între nivele diferite ale teoriei.

Mai relevantă pare a fi, însă, deosebirea între modalitățile în care privim același conținut (al teoriei) din puncte de vedere diferite (aici: nivele diferite ale teoriei).

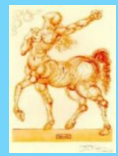
Dacă raportul teoriei etice la «obiectul» ei este acela al unei structuri conceptuale la aspecte și fapte care aparțin aceluiași domeniu, «parcurs» din aproape în aproape, metadisciplina care îi definește «obiectul» se raportează la acest domeniu ca la un întreg pe care îl pune în relație cu domenii distincte (de fapte).

Definirea «obiectului» eticii nu este o investigație în limitele «acestui obiect», ci face parte din metadisciplina corespunzătoare (fără a-i epuiza, probabil, conținutul).

Metodica acestei investigații face parte ea însăși din «logica aplicată» deși aceasta din urmă nu epuizează, cum spuneam, conținutul metateoriei eticii (așa cum e concepută aici). În metateoria eticii își mai au locul, pe lângă acest fragment al analizei logice a limbajului, discuții mai mult sau mai puțin informale și, deseori chiar, discuții cu caracter filozofic, ale conceptelor fundamentale pe care disciplina însăși (etica) le postulează, considerându-le ca «date prealabile», preliminar investigației etice propriu-zise (precum conceptele de «libertate», «acțiune», «acțiune orientată», «voință», «grup uman» etc.).

Cu cât se vor desfășura mai riguros aceste discuții și cu cât analiza logică își va câștiga mai mult teren în sfera lor, cu atât vor fi mai precise, mai clare și mai puțin ambigue conceptele pe care le utilizează eticianul în limitele teoriei etice.

Altfel spus, orice câștig de rigurozitate în cadrul metateoriei eticii (care poate fi,

desigur, *mult mai mult*, dacă nu chiar *altceva* decât oricare versiune existentă deja a metaeticii) este un pas înainte în consolidarea fundamentelor eticii înseși.

Cuprins

Etica - *more geometrico?*

Cuvînt înainte (2003)	5
«Obiectul» eticii - un punct de vedere logic (1975)	6
	11

